

ХИВАНИНГ 2500 ЙИЛЛИГИТА

...1861 йилда Санкт-Петербург кутубхонасида ёнгин чиқади. Бу одатдаги табии ходисага ўхшайди. Аммо кутубхонадаги айрим китоблар, тарихий кўлъемалар, мухим хужжатларни куткариш... Чор хукуматининг жахон оммасидан йигирма йилки сир тутиб келаётган бир шармандан саҳифасини ошкор килиб юборди.

Маълумки, Чор хукумати бир ярим аср давомидан мустакби Хива давлати устига маъда кўшиш торди ва бу юришларни барчasi босқинчиликларни шармандан тараф маглуб бўлишлари билан якунланди. Бешинчи юни 1839 йилнинг 14 нооброда бошлини, 1841 йилнинг 14 апрелда якун тоғди. Устурдаги Дошқалта истеҳсоми ҳамда Чўча кўли -- муз устидаги тўқашуша юни хиваликларни кўли баланд келди ва босқинчи-

лар қилиниб, боши танасидан жудо этилди, сомоги тиқилан териси Буторо амирига соғға тариқасидан жуннатиган рус генерали Бекович-Черкасский) учун қадс оларниш -- дедилар. Уша воеқалардан бўён ўтиш беш йил ўтди.

ДОЗЮРАК ДЕВОНБЕГИ

Ўрисия Хоразм энтига от солиб келмоқни истабди. Ноумид шайтон, чора излом даркор, жанга ҳозирлик кўриниши керади.

Кўчлар тенг эмасди. Эн замонавий куролларга ёз аскарларни оғизланишни кўзларни тақиличи ҳарбий аскарлар канал қайшиш юбордилар. Ўрисей деб атаган ариқ ан шу музофар жангни хотираси.

Айнан шу бешинчи юни Чор хукумати ошкор қильмади. Чунки бу дунёга куз олайтирастан империалистларни киничи бир хонлик қўшинишни кўзларни тақиличи ҳарбий аскарлар канал қайшиш юбордилар. Ўрисей деб атаган ариқ ан шу музофар жангни хотираси.

Муҳаммад Мурод девонбеги бош бўлган кўшин ҳар бир қалъа ва истеҳсоми ҳангиз топширдаги. Ҳазорист, Ҳонга ва Ургандга ҳам тенгиз жанлар бўйи ўти. Руслар конлигидан оркагида шаҳарга кирб қелишини ўти. Муҳаммад Мурод девонбеги эса мамлакатидорасин ўз кўлига олган, жуда нуфусли шах. У маҳрар Мурод Назар деган амадор билан авалдага. («Воений спорник», Т. 5, Спб, 1873 йил, 159-бет).

Рус солномачи девонбегининг Мурод Назар билан нега аловатни эканини кўзасмаган. Аслида, Мурод Назар «ўрисларга қарши қурол

лар солири бўлишини ёлгиз Яратганинг ўзи билур. Ҳозирча биз шундай римининг Үрисияга ҳам, Британдарга ҳам топширмасиз» -- дедилар. Уша воеқалардан бўён ўтиш беш йил ўтди.

Отаси вафотидан сўнг 19 ўшида таҳтга ўтирган Феруз даврига калиб зози коннинг бози вазири даражасига эришилди. Ферузининг таҳтга ўтириши макамлакатни идора этишини бош вазирини роли жуда катта. Оғанинни таҳтасигаси таҳт талашар, турли қўймаларнинг фитналарини бартараф этишида оқил юнга жуда кўл келган. Үнинг хонлиг башқарувдаги ўринин рус тарихчилари ҳам тўғри бахалашган. 1873 йилги юриши иштирокчиси, солномачи, Собельев ёзди: «Хива хони 28

йашариги. У доимо қайсирид амалдор таъсирида булади. Мусқиси ва газалётта берилган, кирғиз билан ол килиниш яшаш кўрайдади... Боз вазир Муҳаммад Мурод девонбеги эса мамлакатидорасин ўз кўлига олган, жуда нуфусли шах. У маҳрар Мурод Назар деган амадор билан авалдага. («Воений спорник», Т. 5, Спб, 1873 йил, 159-бет).

Солномачи Ҳасан Мурод Лаффа-Синни «Ташнишар шаҳро» асарида айтишича, Муҳаммад Мурод девонбеги ўз даврининг охирига, яъни 1899 йилга де-вонбеги таъсирини бозишини бажардилар.

Солномачи Ҳасан Мурод Лаффа-

Синни «Ташнишар шаҳро» асарида айтишича, Муҳаммад Мурод девонбеги ўз даврининг охирига, яъни 1899 йилга де-вонбеги таъсирини бозишини бажардилар.

Солномачи Ҳасан Мурод Лаффа-

Синни «Ташнишар шаҳро» асарида айтишича, Муҳаммад Мурод девонбеги ўз даврининг охирига, яъни 1899 йилга де-вонбеги таъсирини бозишини бажардилар.

Солномачи Ҳасан Мурод Лаффа-

Синни «Ташнишар шаҳро» асарида айтишича, Муҳаммад Мурод девонбеги ўз даврининг охирига, яъни 1899 йилга де-вонбеги таъсирини бозишини бажардилар.

Солномачи Ҳасан Мурод Лаффа-

Синни «Ташнишар шаҳро» асарида айтишича, Муҳаммад Мурод девонбеги ўз даврининг охирига, яъни 1899 йилга де-вонбеги таъсирини бозишини бажардилар.

Солномачи Ҳасан Мурод Лаффа-

Синни «Ташнишар шаҳро» асарида айтишича, Муҳаммад Мурод девонбеги ўз даврининг охирига, яъни 1899 йилга де-вонбеги таъсирини бозишини бажардилар.

Солномачи Ҳасан Мурод Лаффа-

Синни «Ташнишар шаҳро» асарида айтишича, Муҳаммад Мурод девонбеги ўз даврининг охирига, яъни 1899 йилга де-вонбеги таъсирини бозишини бажардилар.

Солномачи Ҳасан Мурод Лаффа-

Синни «Ташнишар шаҳро» асарида айтишича, Муҳаммад Мурод девонбеги ўз даврининг охирига, яъни 1899 йилга де-вонбеги таъсирини бозишини бажардилар.

Солномачи Ҳасан Мурод Лаффа-

Синни «Ташнишар шаҳро» асарида айтишича, Муҳаммад Мурод девонбеги ўз даврининг охирига, яъни 1899 йилга де-вонбеги таъсирини бозишини бажардилар.

Солномачи Ҳасан Мурод Лаффа-

Синни «Ташнишар шаҳро» асарида айтишича, Муҳаммад Мурод девонбеги ўз даврининг охирига, яъни 1899 йилга де-вонбеги таъсирини бозишини бажардилар.

Солномачи Ҳасан Мурод Лаффа-

Синни «Ташнишар шаҳро» асарида айтишича, Муҳаммад Мурод девонбеги ўз даврининг охирига, яъни 1899 йилга де-вонбеги таъсирини бозишини бажардилар.

Солномачи Ҳасан Мурод Лаффа-

Синни «Ташнишар шаҳро» асарида айтишича, Муҳаммад Мурод девонбеги ўз даврининг охирига, яъни 1899 йилга де-вонбеги таъсирини бозишини бажардилар.

Солномачи Ҳасан Мурод Лаффа-

Синни «Ташнишар шаҳро» асарида айтишича, Муҳаммад Мурод девонбеги ўз даврининг охирига, яъни 1899 йилга де-вонбеги таъсирини бозишини бажардилар.

Солномачи Ҳасан Мурод Лаффа-

Синни «Ташнишар шаҳро» асарида айтишича, Муҳаммад Мурод девонбеги ўз даврининг охирига, яъни 1899 йилга де-вонбеги таъсирини бозишини бажардилар.

Солномачи Ҳасан Мурод Лаффа-

Синни «Ташнишар шаҳро» асарида айтишича, Муҳаммад Мурод девонбеги ўз даврининг охирига, яъни 1899 йилга де-вонбеги таъсирини бозишини бажардилар.

Солномачи Ҳасан Мурод Лаффа-

Синни «Ташнишар шаҳро» асарида айтишича, Муҳаммад Мурод девонбеги ўз даврининг охирига, яъни 1899 йилга де-вонбеги таъсирини бозишини бажардилар.

Солномачи Ҳасан Мурод Лаффа-

Синни «Ташнишар шаҳро» асарида айтишича, Муҳаммад Мурод девонбеги ўз даврининг охирига, яъни 1899 йилга де-вонбеги таъсирини бозишини бажардилар.

Солномачи Ҳасан Мурод Лаффа-

Синни «Ташнишар шаҳро» асарида айтишича, Муҳаммад Мурод девонбеги ўз даврининг охирига, яъни 1899 йилга де-вонбеги таъсирини бозишини бажардилар.

Солномачи Ҳасан Мурод Лаффа-

Синни «Ташнишар шаҳро» асарида айтишича, Муҳаммад Мурод девонбеги ўз даврининг охирига, яъни 1899 йилга де-вонбеги таъсирини бозишини бажардилар.

Солномачи Ҳасан Мурод Лаффа-

Синни «Ташнишар шаҳро» асарида айтишича, Муҳаммад Мурод девонбеги ўз даврининг охирига, яъни 1899 йилга де-вонбеги таъсирини бозишини бажардилар.

Солномачи Ҳасан Мурод Лаффа-

Синни «Ташнишар шаҳро» асарида айтишича, Муҳаммад Мурод девонбеги ўз даврининг охирига, яъни 1899 йилга де-вонбеги таъсирини бозишини бажардилар.

Солномачи Ҳасан Мурод Лаффа-

Синни «Ташнишар шаҳро» асарида айтишича, Муҳаммад Мурод девонбеги ўз даврининг охирига, яъни 1899 йилга де-вонбеги таъсирини бозишини бажардилар.

Солномачи Ҳасан Мурод Лаффа-

Синни «Ташнишар шаҳро» асарида айтишича, Муҳаммад Мурод девонбеги ўз даврининг охирига, яъни 1899 йилга де-вонбеги таъсирини бозишини бажардилар.

Солномачи Ҳасан Мурод Лаффа-

Синни «Ташнишар шаҳро» асарида айтишича, Муҳаммад Мурод девонбеги ўз даврининг охирига, яъни 1899 йилга де-вонбеги таъсирини бозишини бажардилар.

Солномачи Ҳасан Мурод Лаффа-

Синни «Ташнишар шаҳро» асарида айтишича, Муҳаммад Мурод девонбеги ўз даврининг охирига, яъни 1899 йилга де-вонбеги таъсирини бозишини бажардилар.

Солномачи Ҳасан Мурод Лаффа-

Синни «Ташнишар шаҳро» асарида айтишича, Муҳаммад Мурод девонбеги ўз даврининг охирига, яъни 1899 йилга де-вонбеги таъсирини бозишини бажардилар.

Солномачи Ҳасан Мурод Лаффа-

Синни «Ташнишар шаҳро» асарида айтишича, Муҳаммад Мурод девонбеги ўз даврининг охирига, яъни 1899 йилга де-вонбеги таъсирини бозишини бажардилар.

Солномачи Ҳасан Мурод Лаффа-

Синни «Ташнишар шаҳро» асарида айтишича, Муҳаммад Мурод девонбеги ўз даврининг охирига, яъни 1899 йилга де-вонбеги таъсирини бозишини бажардилар.

Солномачи Ҳасан Мурод Лаффа-

Синни «Ташнишар шаҳро» асарида айтишича, Муҳаммад Мурод девонбеги ўз даврининг охирига, яъни 1899 йилга де-вонбеги таъсирини бозишини бажардилар.

Солномачи Ҳасан Мурод Лаффа-

Синни «Ташнишар шаҳро» асарида айтишича, Муҳаммад Мурод девонбеги ўз даврининг охирига, яъни 1899 йилга де-вонбеги таъсирини бозишини бажардилар.

Солномачи Ҳасан Мурод Лаффа-

Синни «Ташнишар шаҳро» асарида айтишича, Муҳаммад Мурод девонбеги ўз даврининг охирига, яъни 1899 йилга де-вонбеги таъсирини бозишини бажардилар.

Солномачи Ҳасан Мурод Лаффа-

Синни «Ташнишар шаҳро» асарида айтишича, Муҳаммад Мурод девонбеги ўз даврининг охирига, яъни 1899 йилга де-вонбеги таъсирини бозишини бажардилар.

Солномачи Ҳасан Мурод Лаффа-

Синни «Ташнишар шаҳро» асарида айтишича, Муҳаммад Мурод девонбеги ўз даврининг охирига, яъни 1899 йилга де-вонбеги таъсирини бозишини бажардилар.

Солномачи Ҳасан Мурод Лаффа-

Синни «Ташнишар шаҳро» асарида айтишича, Муҳаммад Мурод девонбеги ўз даврининг охирига, яъни